

դրանք ՀՀ տնտեսության համար պարզապես բացակայում էին:

Իհարկե, ՀՀ տնտեսության գնահատականը կարելի է տալ նաև կարճաժամկետ և երկարաժամկետ միջոցառումների տեսանկյունից, ինչպես նաև առանձին-առանձին քննարկել ՀՀ կառավարության հակաճգնաժամային միջոցառումների ցանկն ըստ 16 հիմնական կետերի, սակայն պետք է նշել, որ այդ միջոցառումների մեծ մասն ուներ երկարաժամկետ ժամանակահատվածում իրագործելու գաղափարական հենք, որն էլ հարցերը տեղափոխում է ոչ թե հակաճգնաժամային միջոցառումների դաշտ, այլ երկարաժամկետ և հետճգնաժամային զարգացումների հարթություն:

Анна Арутюнян

Проблемы оценки эффективности антикризисных мероприятий РА

Аннотация

С наступлением мирового экономического кризиса все страны мира, начиная с конца 2008 года, приступили к разработке и реализации ряда антикризисных мероприятий. Эти мероприятия по степени охвата отличались многообразием и подразделялись на две большие группы: мероприятия финансового и нефинансового характера. Однако, как показал дальнейший ход развития, они во многих случаях не послужили своим целям, что и привело к ряду политических, экономических и социальных последствий.

Anna Harutyunyan

Issues on Assessment of Efficiency of Anti-Crisis Programs and Measures in Armenia

Abstract

After the beginning of the Global Financial Crisis nearly all countries of the world, since the end of 2008, have stated designing and implementing several anti-crisis programs and measures. The programs were very diverse and were divided into 2 broad groups: monetary and non-monetary. However, many of them couldn't meet the objectives they were designed to in the years to come, thus causing political, economic and social consequences.

ԴԱՎԻԹ ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

*ՀՀ ԳԱՍ Մ. Քոթանյանի անվան տնտեսագիտության
ինստիտուտի ավագ գիտաշխատող, տ.գ.թ.*

ՄԱԿՐՈՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՅՈՒՅԱՆԻՇՆԵՐԻ ԱԶԴԵՅՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՐԿՐԻ ՎՃԱՐԱՅԻՆ ՀԱՇՎԵԿՈՒԻ ՎՐԱ

Առանձնահատուկ ուշադրության է արժանի վճարային հաշվեկշռի վրա մակրոտնտեսական ցուցանիշների ազդեցության վերլուծությունը: Այն վկայում է, որ գործնականում բոլոր ֆինանսական ցուցանիշները որոշակիորեն ազդում են երկրի վճարային հաշվեկշռի վրա: Դրանց մանրամասն և տարողունակ վերլուծության փոխարեն դիտարկենք միայն առավել հաճախ օգտագործվող հիմնական այնպիսի ցուցանիշներ, ինչպիսիք են՝ ազգային եկամուտը, տոկոսադրույքների մակարդակը, դրամի էմիսիայի մեծությունն ու ծավալները: Դրանցից յուրաքանչյուրի ազդեցությունը կախված է կոնկրետ իրավիճակից և կարող է գնահատվել ոչ միանշանակ:

Չարտադրված, ոչ ֆինանսական ակտիվների ձեռքբերում (դեբետ) կամ տրամադրում (կրեդիտ) հոդվածն առնչվում է արտոնագրերի, հեղինակային իրավունքների, լիցենզիաների գնման հետ: Այստեղ անհրաժեշտ է տարբերել այդ ակտիվների օգտագործման իրավունքի գնումը դրանց նկատմամբ սեփականության իրավունքի գնումից: Օգտագործման իրավունքի դիմաց կատարված վճարները գրանցվում են ծառայություններ հաշվի «արտոնագրային վճարներ և հեղինակային հոնորարներ» ենթահոդվածում, և միայն սեփականության իրավունքի գնման դեպքում՝ կապիտալի հաշվում: Ֆինանսական հաշիվն ընդգրկում է արտաքին ֆինանսական ակտիվների և

պարտավորությունների սեփականության իրավունքի փոփոխման հետ կապված գործարքները: Ֆինանսական ակտիվների հետ գործարքները ներառում են իրական ռեսուրսի փոխանակում /ֆինանսականով – գործարքի մի կողմը գրանցվում է ընթացիկ հաշվում, մյուսը՝ ֆինանսական հաշվում/, չարտադրված, ոչ ֆինանսական ակտիվի փոխանակում ֆինանսականով /գործարքի մի կողմը գրանցվում է կապիտալի հաշվում, մյուսը՝ ֆինանսական հաշվում/, ֆինանսական ակտիվի փոխանակում ֆինանսականով /գործարքի երկու կողմն էլ գրանցվում են ֆինանսական հաշվում/, ֆինանսական ակտիվի փոխանցում առանց փոխհատուցման /գործարքի մի կողմը գրանցվում է կա՛մ ընթացիկ, կա՛մ կապիտալ տրանսֆերտներում, իսկ մյուսը՝ ֆինանսական հաշվում/, ֆինանսական հաշվում գործարքները դասակարգվում են ըստ ֆունկցիոնալ կատեգորիաների՝ (ա) ուղղակի ներդրումներ, (բ) պորտֆելային ներդրումներ, (գ) այլ ներդրումներ և (դ) ռեզերվային ակտիվներ:

Ուղղակի ներդրումային կապիտալի բաղադրիչներն են բաժնետիրական կապիտալը, վերաներդրված շահույթը և միջֆիրմային պարտքը: Վերաներդրված եկամուտը ձեռնարկության չբաշխված շահույթում ուղղակի ներդրողի բաժինն է: Միջֆիրմային պարտքը ուղղակի ներդրողի և ուղղակի ներդրման ձեռնարկության միջև միջոցների տրամադրումն է ու ստացումը:

Պորտֆելային ներդրումները ներառում են ինչպես կապիտալի մասնակցության գործիքներ՝ բաժնետոմս, այնպես էլ պարտքի հանձնառության գործիքներ՝ պարտատոմսեր, փողի շուկայի գործիքներ, ֆինանսական ածանցյալներ: Պորտֆելային ներդրումներում ներառվող գործիքների առանձնահատկությունը դրանց՝ կազմակերպված շուկաներում (բորսաներում) առք ու վաճառքի օբյեկտ հանդիսանալն է, ինչը ներդրողին հնարավորություն է տալիս կապիտալը մի գործիքից փոխանցելու մեկ այլ գործիքի՝ անկախ դրանց ժամկետի հասունացման հանգամանքից: Այլ ներդրումները գլխավորապես ներառում են վարկերը, այդ թվում՝ առևտրային վարկերը և կանխիկ դրամական միջոցներն ու ավանդները: Պահուստային ակտիվները բաղկացած են այն արտաքին ակտիվներից, որոնք անմիջականորեն գտնվում են մոնետար իշխանությունների վերահսկողության ներքո և կարող են օգտագործվել վճարումների պակասորդը ֆինանսավորելու համար կամ ազգային արժույթի փոխարժեքը կարգավորելու նպատակով արտարժույթի շուկայում ներխուժումներ կատարելու համար կամ համանման այլ նպատակներով: Պահուստային ակտիվները ներառում են մոնետար ոսկին, փոխառության հատուկ իրավունքները (SDR), Արժույթի միջազգային հիմնադրամում պահուստային դիրքը, արտարժույթային ակտիվները (արտարժույթ, պետական արժեթղթեր):

Վճարային հաշվեկշռի կարգավորման հարցում կարևոր դեր ունեն նաև փողի շուկայի գործիքները: Փողի շուկան պարտքի գործիքների կարճաժամկետ (նվազ, քան մեկ տարին) շուկան է: Պարտքի գործիքներ են բանկային ակցեպտը, առևտրային թղթերը, ավանդային վկայագրերը, գանձապետական մուրհակները: Բանկային ակցեպտը բանկի կողմից տրված երաշխիք է՝ վճարելու գումարը: Երբ արտահանման դիմաց ներմուծողը վճարելու է ոչ թե նախապես, այլ որոշ ժամանակ անց, ապա արտահանողը կարող է պահանջել, որ ներմուծողի պարտամուրհակը ակցեպտի բանկի կողմից: Այդ դեպքում, եթե ներմուծողը հրաժարվի վճարելուց, ապա նրա փոխարեն կվճարի բանկը: Առևտրային թղթերը կարճաժամկետ պարտատոմսեր են, որ թողարկվում են ընկերությունների, բանկերի և այլ հաստատությունների կողմից՝ վարկավորման ընթացիկ կարիքները բավարարելու նպատակով: Ավանդային վկայագիրը բանկի կողմից թողարկված պարտավորություն է, որը վկայում է ավանդի առկայությունը և խոստումը՝ սահմանված ժամկետը լրանալուց հետո վերադարձնել ավանդը և վճարել տոկոսները: Ավանդային վկայագրերը կարող են շրջանառվել երկրորդային շուկայում: Գանձապետական մուրհակը կառավարության կողմից թողարկված կարճաժամկետ, տոկոս չբերող պարտատոմս է: Այն վաճառվում է գեղչով՝ հաշվի առնելով ընթացիկ տոկոսադրույքը, և մարվում է անվանական արժեքով: Ֆինանսական ածանցյալն արժեթուղթ է, որի արժեքը որոշվում է նրա հիմքում ընկած ակտիվի փաստացի կամ ակնկալվող արժեքով: Այդպիսի ակտիվներ կարող են լինել ապրանքը, արժեթուղթը կամ արժույթը: Ֆինանսական ածանցյալներ են ֆյուչերսը, օպցիոնը և սվոփը: Իսկ առևտրային վարկը վաճառողից գնորդին տրամադրվող վարկն է, երբ առաքված

ապրանքների դիմաց գնորդը վճարում է ոչ թե անմիջապես, այլ որոշ ժամանակ անց: Սպառողական ապրանքների դեպքում վճարումը կարող է տեղի ունենալ մի քանի շաբաթ կամ ամիս անց, իսկ կապիտալ ապրանքների դեպքում, երբեմն, մի քանի տարի անց:

Չնայած փաստացի անհավասարակշռություններին, երկրի վճարային հաշվեկշիռը միշտ հավասարակշռված է: Ընդհանրապես վճարային հաշվեկշռի ավելցուկ/պակասորդը հասկացությունը հիմնվում է այն մոտեցման վրա, թե հաշիվները կարելի է տարանջատել ինքնուրույն (այլ կերպ՝ գծից վեր) և ոչ ինքնուրույն (գծից վար) հաշիվների: Այդ մոտեցման համաձայն՝ հաշիվները համարվում են ինքնուրույն, եթե նրանցում ներառվող գործարքներն իրականացվում են՝ անկախ վճարային հաշվեկշռի այլ հաշիվներից: Իսկ ոչ ինքնուրույն են այն հաշիվները, որոնցում ներառվող գործարքները կատարվում են ինքնուրույն հաշիվների ստացումների և վճարումների ավելցուկը կամ պակասորդը ֆինանսավորելու համար: Արդյունքում ընդունված է սահմանել, որ վճարային հաշվեկշիռը ավելցուկով է, երբ ինքնուրույն ստացումները գերազանցում են ինքնուրույն վճարումները, և պակասորդով է, երբ ինքնուրույն ստացումները փոքր են ինքնուրույն վճարումներից: Իսկ քանի պաշտոնական պահուստները, որ տնօրինվում են կենտրոնական բանկի կողմից, կարող են օգտագործվել վճարումների անհավասարակշռությունը կամ ազգային արժույթի փոխարժեքի տատանումը մեղմելու նպատակով, ապա պաշտոնական պահուստներն ընդունված է համարել ոչ ինքնուրույն հաշիվ:

Հարկ է նշել, որ վերը նշված չափորոշիչներն ու սկզբունքները կիրառվում են ոչ միայն Հայաստանի, այլև Արցախի վճարային հաշվեկշիռները ձևավորելու և դրանք կարգավորելու գործընթացներում: Արցախի պետական վիճակագրական աշխատանքների՝ 2012թ. ծրագրի շրջանակում Արցախի ազգային վիճակագրական ծառայության կողմից պարբերաբար հրատարակվող «Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության վճարային հաշվեկշիռը» վիճակագրական ժողովածուներում ներկայացվում են տվյալ տարվա և նախորդ տարիների վճարային հաշվեկշիռների հոդվածների փոփոխությունները: Ինչպես և մյուս երկրներում, Արցախի վճարային հաշվեկշիռը վիճակագրական հաշվետվություն է, որում համակարգված տեսքով արտացոլվում են հաշվետու ժամանակաշրջանում պետության արտաքին տնտեսական գործառնություններն այլ երկրների և միջազգային կազմակերպությունների հետ: Վճարային հաշվեկշիռն արտահայտում է երկրի հաշվեկշռվածության վիճակը, որն իր հերթին ազդում է ներքին հաշվեկշռվածության և տնտեսության կայունության վրա: ԼՂՀ վճարային հաշվեկշռի կազմման համար հիմք են հանդիսանում ԼՂՀ ԿԱ հարկային պետական ծառայությունից ստացված ապրանքների ներմուծման և արտահանման, տնտեսավարող սուբյեկտներից, բանկային համակարգից և այլ պետական մարմիններից ստացված տվյալները, կիրառվել են Արժույթի միջազգային հիմնադրամի կողմից մշակված մեթոդաբանական սկզբունքները: Այսպես օրինակ՝ 2011թ. ԼՂՀ վճարային հաշվեկշռի ընթացիկ հաշվի պակասորդը կազմել է 59927.5 մլն դրամ, որը 2010թ. համեմատ աճել է 28.1 տոկոսով¹: Ընթացիկ հաշվի պակասորդի աճը նախորդ տարվա համեմատ հիմնականում պայմանավորված է ապրանքների և ծառայությունների գծով հաշվեկշռի պակասորդի աճով: Ապրանքների գծով բացասական հաշվեկշիռը 2011թ. 2010թ. համեմատ աճել է 16.3 տոկոսով, ինչը ապրանքների արտահանման ծավալի 6.4 տոկոս աճի պարագայում (1791.0 մլն դրամ) ներմուծման ծավալի 13.5 տոկոս (13368.7 մլն դրամ) աճի հետևանք է: Ծառայությունների գծով հաշվեկշիռը կազմել է -7796.9 մլն դրամ, որը հիմնականում տրանսպորտային ծառայությունների և ճանապարհորդության գծով բացասական հաշվեկշիռների ու շինարարական ծառայությունների գծով դրական հաշվեկշռի ազդեցության արդյունք է: Եկամուտների հաշվեկշիռը կազմել է -2550.0 մլն դրամ, իսկ ընթացիկ տրանսֆերտների հաշվեկշիռը՝ 32975.2 մլն դրամ՝ նախորդ տարվա համեմատ աճելով 17.4 տոկոսով:

Կապիտալի հաշվի հաշվեկշիռը 2011թ. կազմել է 8935.3 մլն դրամ և 2010թ. համեմատ աճել է 50.6 տոկոսով: Կապիտալի հաշիվը գոյացել է միայն կապիտալ տրանսֆերտներից: Պետական կառավարման հատվածի կապիտալ տրանսֆերտները 2011թ. կազմել են 6787.0 մլն դրամ կամ ընդհանուր տրանսֆերտների 76.0 տոկոսը (2010թ. համեմատ աճել է 58.1 տոկոսով):

¹ http://www.stat-nkr.am/index.php?option=com_content&view=article&id=224%3A---2011&catid=37%3A2011-01-11-10-56-37&Itemid=10&lang=hy

Մասնավոր հատվածի կապիտալ տրանսֆերտների գումարը 2011թ. կազմել է 2148.4 մլն դրամ և նախորդ տարվա համեմատ աճել է 31.1 տոկոսով: Ֆինանսական հաշվի դրական հաշվեկշիռը 2011թ. կազմել է 50661.0 մլն դրամ: Օտարերկրյա ուղղակի ներդրումները մեկ շնչի հաշվով 2011թ. կազմել են 39363.1 դրամ՝ 2010թ. 47017.4 դրամի փոխարեն, իսկ ՀՆԱ-ի նկատմամբ կազմել են համապատասխանաբար՝ 4.2 տոկոս և 5.7 տոկոս:

Давид Арутюнян

Воздействие макроэкономических показателей на платежный баланс страны

Аннотация

Состояние баланса платежей страны сильно зависит от эффективного использования традиционных и новых подходов к вопросам макроэкономического регулирования. Одним из уроков глобального финансового кризиса считается необходимость преобразования классических подходов и методов финансового регулирования типичных для либеральных экономик. Более того, каждая страна создает свои собственные модели экономического развития и использует эффективные элементы макроэкономического регулирования для гармонизации государственного вмешательства. В эпоху экономической глобализации, углубления и расширения международных финансовых отношений, Армении необходимо решить вопросы экономической стабилизации и внедрения эффективных методов и моделей регулирования баланса платежей страны.

Davit Harutyunyan

The Impact of Macroeconomic Indicators on the Balance of Payments of the Country

Abstract

The state of country's balance of payments strongly depends on efficient use of traditional and new approaches to the issues macroeconomic regulation. One of the lessons of global financial crisis is considered to be the need to transform classic approaches and methods of financial regulation typical for liberal economies. It becomes obvious that in global economy no more pure liberal economic models may be used. Each country will try to create its' own model of economic development by using and harmonizing competitive, liberal and based on government intervention efficient elements of macroeconomic regulation. During the era of economic globalization, deepening and expanding the international financial relations, Armenia need to solve the issues of economic stabilization and implementation of efficient methods and models of regulating country's balance of payments.

ԳԱՎԻԹ ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

*ՀՀ ԳԱԱ Մ. Քոթանյանի անվան տնտեսագիտության
ինստիտուտի ավագ գիտաշխատող, տ.գ.թ.*

ԱՐՏԱՔԻՆ ԱՌԵՎՏՐԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ԿԱՐԳԱՎՈՐՄԱՆ ԼՃԱԿՆԵՐԸ

Արտաքին առևտրի զարգացման արդի խնդիրներից է այնպիսի արդյունավետ առևտրային քաղաքականության իրականացումը, որը հարկերի, լրավճարների և առևտրային արգելքների տարբեր ձևերի միջոցով ազդում է ներմուծման կամ արտահանման ծավալների վրա: Արտաքին առևտրի պետական կարգավորման հիմնական լծակներն են արտաքին առևտրի սակագնային և ոչ սակագնային կարգավորումները: